

הקריאה בהקהל בספר התורה של המלך

ראשי פרקים

- א. ספר תורה של המלך - ספר שלם או פרשה
- ב. "התורה הזאת" - ספרו של המלך בהקהל
- ג. "ספר תורה" - "ספר תורת משה" - "משנה תורה"
- ד. משה, יהושע, יאשיהו, עזרא, וספר התורה השני של המלך

א. ספר תורה של המלך - ספר שלם או פרשה

המלך קורא בהקהל, פרשיות מספר דברים כדברי המשנה בסוטה פ"ז מ"ח:

וקורא מתחילת אלה הדברים עד שמע, ושמע והיה אם שמוע,
עשר תעשר, כי תכלה לעשר ופרשת המלך וברכות וקללות עד
שגומר כל הפרשה.

במשנה בסנהדרין פ"ב מ"ד מובא דין ספר תורה של מלך:

וכותב לו ס"ת לשמו יוצא למלחמה מוציאה עמו, נכנס הוא
מכניסה עמו, יושב בדין היא עמו, מיסב - היא כנגדו, שנאמר:
"והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו" (דברים יז, יט).

משנה זו עוסקת בספר התורה היחודי שהיה למלך, מלבד ספר התורה בו
מצווה כל אדם. בגמ' בסנהדרין כא ע"ב נאמר על כך:

"וכתב לו את משנה התורה" (שם יח) - כותב לשמו שתי תורות.
(רש"י בד"ה משנה - "שתים משמע"). אחת שהיא יוצאת ונכנסת
עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו. אותה שיוצאת ונכנסת עמו

* עולה מן המדבר, נוה דקלים: ישיבת ימית, תשנ"ג, מס' 1 עמ' 25-36.

הרב צבי שורץ

עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר: "שויתי ה' לנגדי
תמיד כי מימיני בל אמוט" (תהילים טז, ח).

האם ספר תורה זה, היה ספר תורה שלם או שהיו כתובים בו פרשות
מסוימות?

מפשטות לשון המשנה, וגם מפסיקת הרמב"ם בהל' מלכים ג, א, עולה
שמדובר על ספר תורה שלם, מבראשית עד לעיני כל ישראל. וכן הספרי
בדברים שם דורש: "אין לי אלא משנה תורה - שאר דברי תורה מנין? ת"ל
לשמור את כל דברי התורה. אם כן למה נאמר משנה התורה - שעתידה
להשתנות".

אולם הרש"ש בסנהדרין שם מקשה על הגמ' האומרת שאת הס"ת השני תולה
המלך בזרועו, הרי אסור לתלות ס"ת אפילו בכיס, משום בזיון. (ברכות כד
ע"א), ואף שיש לדקדק מלשון רש"י שדוקא ביתד (=מסמר) אסור, אולם
מסתימת לשון הפוסקים משמע שאפילו לתלות ביד אסור. לא רק זאת, לא
רק שאסור לתלות ספר תורה, אלא שצריך להניחו. וממשיך הרש"ש: "ולולי
דמסתפינא הייתי אומר שס"ת שני לא היה תורה שלימה אלא **מספר המצוות**
בקוצר. וזה שקוראת המשנה "ספר תורה" לא קשה, שהרי מצינו בב"ב דף יד
ע"א שקורין לפסוק "תורה צוה לנו משה" - ספר תורה". חיזוק לדבריו מוצא
הרש"ש בתרגום אונקלוס על הפסוק: "וכתב לו את משנה התורה" - **פתשגן**
אורייתא". פתשגן כתוכן העניין, אך לא כולו. מלבד זאת, קשה לשאת ס"ת
שלם בזרוע באופן קבוע. יתכן שזו הסיבה שהרמב"ם השמיט את הדין שתולה
כמין קמיע בזרועו.

על קושיות הרש"ש ניתן להשיב מדברי ראשונים ואחרונים:

והיתה עמו - יתכן כפי שהסביר הר"ן בחידושי שם, שאדם אחד היה מוליכו
לפניו. את הקושי לשאת ס"ת שלם בזרועו, מסביר המהרש"ל שזה נכתב
בכתיבה דקה ביותר, ואפשר לכתוב ס"ת שלם על קלף קטן. אך הרש"ש מציין
שכבר המהרש"א כתב, שאלו דברי נביאות. ומה שאסור לתלות ביד זה
כשאוחז את הרצועות ביד והתפילין למטה, אבל כשקושר על זרועו כדרך
מלבוש אין זה דרך בזיון. וכן אפשר לומר שכמין קמיע שאמרו הוא דרך משל,
שלא יסיח דעתו ממנו, כמו קמיע שתלויה בזרועו ולא מסיח דעתו ממנו.

הקריאה בהקהל בספר התורה של המלך

באוצר הגאונים לסנהדרין שם, מובא בשם רב נחשון גאון, שספר תורה שתולה בזרועו הוא **כמין ס"ת** שכולל **עשרת הדברות** בלבד, שמניינן תרי"ג אותיות כנגד תרי"ג מצוות. וכך מובא גם בפרוש התוספות על התורה (דברים יח, כ): "ושמעתי כי אותו ס"ת התלוי בזרועו לא היה כתוב בו כי אם עשרת הדברות". ואכן מצינו שעשרת הדברות נקראים "תורה". בשמות כד, יב נאמר: "עלה אלי ההרה והיה שם ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם". רש"י שם מפרש: "כל שש מאות ושלוש עשרה מצוות בכלל עשרת הדברות הן".

על המפרשים שספר תורה של מלך היא פרשה קטנה, ולא ספר תורה שלם, מקשה במרגליות הים לסנהדרין כא ע"א אות ז, שהרי אין כותבין פרשיות בודדות וצריך לכתוב ספר תורה שלם? ואין זה דומה לפרשיות בתפילין ובמזוזות ופרשת סוטה ששם מצוותם בכך, לכתוב רק הפרשה. אבל בספר תורה של מלך הרי כתוב: "וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה, לשמור את כל דברי התורה הזאת". אם כן זה כמו כותב להתלמד שאין כותבין פרשיות פרשיות?

על כך הוא עונה שמינוי לשון הכתוב "והיתה עמו וקרא בו" - רואים שמדובר על שני כתבים וספרים שונים. על הפרשה קטנה "היתה עמו" בלשון נקבה, ועל ספר התורה שיש לו ככל אדם מישראל עליו נאמר: "וקרא בו כל ימי חייו", ואותו אין כותבין פרשיות וממנו לומדים את כל דברי התורה.

ב. "התורה הזאת" - ספרו של המלך בהקהל

בספרי בהמשך הדרשה שהובאה לעיל נאמר:

אין לי אלא משנה תורה, שאר דברי תורה מניין? "ת"ל לשמור את כל דברי התורה". אחרים אומרים **אין קורין ביום הקהל אלא משנה תורה בלבד**.

אפשר להבין את דברי אחרים שהם מתכוונים שספר התורה השני, הוא ספר משנה תורה בלבד שבו משתמש המלך בהקהל וקורא בו לפני הציבור, ולכן צריך לכתוב לעצמו **רק** את ספר התורה המיוחד שבו הוא קורא כמלך וזהו ספר דברים בלבד. בזה חולקים אחרים על תנא דרישא, האם כותב ס"ת שלם או רק משנה תורה. באשר לקריאה בהקהל, אין מחלוקת שקורא רק מתוך

הרב צבי שורץ

ספר דברים. וכך הבין גם בעיניים למשפט בסנהדרין שם, שלפי אחרים כותב המלך את ספר משנה תורה, שהוא ספר דברים בלבד, וכך גם מובא בתורה תמימה על הדרשה בספרי.

את דיוק הדרשה הראשונה השוללת את כתיבת ספר משנה תורה בלבד, "שאר דברי תורה מניין? ת"ל לשמור את כל דברי התורה" - אפשר לדחות כתירוץ של מרגליות הים, שאחרים מחלקים את הפסוק לשני חלקים והיתה עמו - זו משנה תורה. וקרא בו כל ימי חייו - זהו ספר תורה המונחת בבית גנזיו.

יתכן אף לומר יותר מכך. מאחר שיש מצוה לקרא בהקהל בספר דברים, אם כן זו מצוה ככתיבת פרשת סוטה ומזוזה ותפילין, ולכן מותר לכתוב אותה ככתיבה לשם מצוה ולא לשם כתיבת ספר תורה, כפרשה בפני עצמה, וכך מתורצת הקושיה שהרי אין כותבין פרשיות בודדות. הפסוק "וקרא בו כל ימי חייו" מדבר על הקריאה של המלך במשנה תורה, שהוא ספר דברים. ומתוך קריאת ספר זה "ילמד ליראה את ה' לשמור את כל דברי התורה הזאת ואת כל החוקים האלה לעשותם" (דברים יז, כ). כשם שנאמר במצות הקהל "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלוקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת" (דברים לא, יב-יג). מילות המפתח הם: 'התורה הזאת'. כתיבת משנה התורה היא מצות המלך, ומספר זה יקרא במעמד הקהל. את ספר תורה זה, נושא המלך על זרועו תמיד, כנגד ליבו, ואין כל קושי לשאתו.

ג. "ספר התורה" - "ספר תורת משה" - "משנה תורה"

המלים "ספר התורה", "משנה תורה", "תורת משה" לא מופיעים אף לא באחד מחמשת חומשי התורה, אלא רק בספר דברים.

בפרשת המלך נאמר: "וכתב לו את משנה התורה הזאת" (דברים יז, יט).

בתוכחה נאמר: "גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת (דברים כח, סא). והכוונה לתוכחות המובאות בהמשך: "ככל אלות הברית הכתובה בספר התורה הזה" (דברים כט, כ). ועוד שם: "ונתן ה' אלוקיך את כל האלות האלה... כי תשמע בקול ה' אלוקיך לשמור מצוותיו וחוקותיו הכתובה בספר התורה הזה" (דברים ל, ז-י). בישום המצוה בעת הכניסה לארץ נאמר:

הקריאה בהקהל בספר התורה של המלך

"אז יבנה יהושע מזבח... ככתוב בספר תורת משה ויכתוב על האבנים את משנה תורת משה... ואחרי כן קרא ככל הכתוב בספר התורה" (יהושע ח, לא-לה). ובמצודת דוד (שם לב): "ספר אלה הדברים קרוי משנה תורה כי בו נאמר מה שנאמר בארבעת הספרים שלפניה".

במקורות נוספים במקרא מופיע הצרוף "ספר תורת משה", וההתייחסות היא לנאמר בספר דברים: "ואת בני המכים לא המית ככתוב בספר תורת משה אשר צוה ה' לאמר לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות כי אם איש בחטאו יומת". (מלכים ב יד, ו). הציטוט בספר מלכים, הוא מדברים כד, טז.¹ מקור נוסף: "ותתן עלינו האלה והשבועה אשר כתובה בתורת משה עבד האלקים" (דניאל ט, יא). גם שם הכונה לתוכחות שבחומש דברים בפרשת כי תבא.

על פי 'קוד' זה, "ספר התורה" - "ספר תורת משה" - "משנה התורה", מכוונים לחומש דברים, ולפירוש הספורנו, זהו הספר שנתן משה לכהנים.

1) ספר התורה שכתב משה וניתן למלך בהקהל

משה רבנו כותב ספרי תורה לשבטי ישראל: "ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון ברית ה'" (דברים לא, ט). הספורנו שם מפרש:

"את התורה הזאת" - פרשת המלך שצווה עתה שיקרא בהקהל ויתנה אל הכהנים בני לוי ואל כל זקני ישראל, שמידם יקבלנו המלך הקורא אותה כמו ששנינו בסוטה: "הסגן נותן לכהן גדול, וכהן גדול למלך".

"ואל כל זקני ישראל" - שמידם יקבלו הכהנים את התורה בהקהל כאותה ששנינו: "חזן הכנסת נותן לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנה לסגן".

1. בדעת מקרא למלכים, שם הע' 4, העיר המהדיר ר' יהודה קיל: "ושמא ניתן לומר שהכינוי "ספר תורת משה" מכוון לספר דברים שאמרו משה לישראל בלשון מדבר בעדו".

הרב צבי שורץ

לפירוש הספורנו, ספר התורה שנתן משה לכהנים, הוא ספר דברים הנקרא בהקהל, אותו הם מוליכים למלך.²

את רעיון זה כותב כבר הספורנו במצות מחית עמלק שם נאמר: "ויאמר ד' אל משה כתב זאת זכרון בספר, ושם באזני יהושע, כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים" (שמות יז, יד). הספורנו מפרש: "כתוב זאת זכרון בספר - פרשת זכור, דברים כה".

יתכן שהספורנו כאן לשיטתו, שזהו ספרו של המלך. מאחר שמלך מצווה להכרית זרעו של עמלק, לאחר מינויו, כדברי הגמ' בסנהדרין כא ע"ב: "שלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסתם לארץ; למנות להם מלך, להכרית זרעו של עמלק ולבנות את בית הבחירה". המצוות הן ציבוריות, (הרמב"ם בספר המצוות סוף מצוות העשה), אך הם בהנהגתו של המלך. הרמב"ם בהל' מלכים א, א פוסק גמרא זו להלכה, אך הוא לומד זאת מפסוקים אחרים המובאים בגמרא, הלכות מספר דברים. מינוי מלך - שנאמר: "שום תשים עליך מלך" (דברים יז, טו). הכרתת זרעו של עמלק - שנאמר: "תמחה את זכר עמלק" (שם כה, יט). בניית בית הבחירה שנאמר: "לשכנו תדרשו ובאת שמה" (שם יב, ה).

2) הקהל בימי יהושע

ה' מצווה את יהושע: "לא ימוש ספר התורה הזה מפידך" (יהושע א, ח). רש"י שם מפרש: "ספר משנה תורה היה לפניו". עם ישראל מתכנס בהר גריזים ובהר עיבל, ויהושע בונה מזבח: "ככתוב בספר תורת משה ויכתוב שם על האבנים את משנה תורת משה אשר כתב לפני בני ישראל" (שם ח, לא). ברד"ק (שם לב): "מה כתבו על האבנים? כתבו מן 'ושננתם לבניך'".

לאחר כתיבת התורה על האבנים: "ואחרי כן קרא את כל דברי התורה, הברכה והקללה ככל הכתוב בספר התורה... נגד כל קהל ישראל והנשים והטף והגר ההולך בקרבם" (יהושע ח, לד-לה).

2. ברש"י לבבא בתרא יד ע"ב בד"ה ספר העזרה כותב: 'ספר העזרה זהו ספר שכתב משה ובו קוראים בעזרה פרשת המלך בהקהל, וכהן גדול ביום כיפור'. כך כותב גם הראב"ד המובא בשטמ"ק שם. דברים אילו אינם תואמים לדברי הספורנו (הערת העורך).

הקריאה בהקהל בספר התורה של המלך

המעמד שם בהר גריזים ובהר עיבל, הוא כעין מעמד הקהל. ליהושע היה דין מלך שאמר לו הקב"ה: "כל אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצונו יומת רק חזק ואמץ" (יהושע א, יח). הוא קרא שם התוכחה הברכות והקללות. קריאה זו היתה, בפני האנשים הנשים והטף והגרים, כפי שנאמר בפרשת הקהל: "...הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך" (דברים לא, יב).

מעמד נוסף בו מתקהלים כל ישראל - זקניו ראשיו שפטיו ושוטריו, הוא בנאומי הפרידה של יהושע (יהושע כג, ב; כד, א). תוכן דבריו מבוססים על האמור בחומש דברים. "וחזקתם מאד לשמור ולעשות את כל הכתוב בספר **תורת משה** לבלתי סור ימין ושמאל" (יהושע כג, ו). "זיכתוב יהושע את הדברים האלה בספר תורת אלוקים" (יהושע כד, כו). המעמד הוא בשכס, בו הם קבלו את התורה בעת כניסתם לארץ, עשרים ושמונה שנה קודם לכן.

3) הקהל בימי יאשיהו

בשלהי בית ראשון, מוצא חלקיהו הכהן ספר תורה בעת עשית בדק בית מקדש. (מלכים ב כב, ח). גילוי ספר התורה, זעזעה את המלך ואת העם. "ויהיו כשמוע המלך את דברי **ספר התורה** ויקרע את בגדיו" (שם יא). סוף הענין הוא שהמלך מקים מעין מעמד הקהל: "ויעל המלך בית ה' וכל איש יהודה וכל ישבי ירושלים אתו והכהנים והנביאים **וכל העם למקטן ועד גדול ויקרא באזניהם את כל דברי ספר הברית** הנמצא בבית ה'. ויעמד המלך על העמוד ויכרת את הברית לפני ה' ללכת אחר ה' ולשמר מצותיו ואת עדותיו ואת חוקותיו בכל לב ובכל נפש להקים את דברי הברית הזאת הכתבים על הספר הזה ויעמד כל העם בברית" (שם כג, ב-ג).

מה כל כך זעזע את המלך?

הגמ' ביומא נב ע"א אומרת שהספר נמצא פתוח בפרשת התוכחה בדברים כת, לו: "יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבתיך ועבדת שם אלהים אחרים עץ ואבן". וכשהגיעו לפסוק הזה, קרעו בגדיהם. במדרש הגדול בדברים כז, כו כתוב שמצאו את הספר פתוח בפסוק: "ארור האיש אשר לא יקים את דברי התורה הזאת". גם מהגמרא וגם מהמדרש עולה שהספר נמצא פתוח בספר דברים, בתוכחה שבפרשת

הרב צבי שורץ

כי תבוא. לו היה זה ספר העזרה, הוא היה צריך להיות פתוח בתחילתו בפרשת בראשית, שהרי ספר העזרה היה נגלל לתחילתו. (בבא בתרא יד ע"א וברש"י). הסבירות שמדובר באחד מספרי המלכים שקדמו לו היא גבוהה, מאחר שהמלך אינו חייב לגלול את ספרו לתחילתו אלא מניח אותו היכן שקרא בו.

הספורנו בדברים לא, כו מפרש בהתאם לשיטתו, וקושר את הספר הנמצא בימי יאשיהו לספר שנתן משה לכהנים:

אמנם הספר שמצא חלקיהו נראה שזה הספר שנתן משה אל הכהנים נושאי ארון ברית ה' שהיה פרשת המלך ובו כתב יהושע הברית שחדש עם ישראל בשכר שקבלו עליהם בו לעבוד האל יתעלה באמת ובתמים שהוא בעיון ובמעשה, וכשקרא בו יאשיהו וראה שרחקו מכל זה חרד, ודרש את ה' על זאת.

לפי זה, נראה שחרדתו של יאשיהו היתה על מציאת **ספר התורה של הכהנים אותו הם נתנו למלך**, וראה בזה סימן שיבואו עליו הקללות שבפרשת כי תבא, וגם תוכחה על כך שאינו מקיים את חובתו כמלך. תגובתו היא קיום מעין מעמד הקהל: "ויעמד המלך על העמוד ויכרת את הברית לפני ה' ללכת אחר ה' ולשמר מצותיו ואת עדותיו ואת חקתיו בכל לב ובכל נפש להקים את דברי הברית הזאת הכתבים על **הספר הזה** ויעמד כל העם בברית". "ויעמוד המלך על העמוד" מפרש הרלב"ג: "כמו המלך שעומד על בימה של עץ בעזרה בהקהל".

"ספר התורה" הוא ספר דברים, הוא ספר המלך, והוא הספר הנמצא בית ה' וממנו קרא יאשיהו לפני כל העם.

4) הקהל בימי עזרא

כחודשיים לאחר עלית נחמיה ארצה, עם סיום בנין החומה בירושלים, בראש השנה, מקיימים עזרא ונחמיה מעין מעמד הקהל. בנחמיה ה, א-ד:

ויאספו כל העם כאיש אחד אל הרחוב אשר לפני שער המים ויאמרו לעזרא הספר להביא את **ספר תורת משה** אשר צוה ה' את ישראל. ויביא עזרא הכהן את **התורה לפני הקהל מאיש ועד אשה וכל מבין לשמע** ביום אחד לחדש השביעי. ויקרא בו לפני

הקריאה בהקהל בספר התורה של המלך

הרחוב אשר לפני שער המים מן האור עד מחצית היום נגד
האנשים והנשים והמבינים ואזני כל העם אל ספר התורה. ויעמד
עזרא הספר על מגדל עץ אשר עשו לדבר.

ספר תורת משה היה ספר דברים, ועזרא נהג כמלך בהיותו בעל הסמכות
הרוחנית העליונה וקבל אף רשות לדון ולשפוט ולענוש. (עזרא י, ח; רמב"ם
הל' סנהדרין כד, ח-ט).

בגמ' בסנהדרין כא ע"ב נאמר שראוי היה עזרא שתנתן תורה על ידו, אלא
שקדמו משה. ואעפ"י שלא נתנה תורה על ידו נשתנה הכתב על ידו שנאמר
"וכתב הנשתון כתוב ארמית ומתורגם ארמית" (עזרא ד, ז). יתכן, שעזרא נתן
תורה לעם ישראל לא רק במובן החיצוני, אלא העמיק את משמעות ספר
התורה של המלך, המדגיש את ההנהגה הציבורית מלכותית עפ"י התורה,
כראוי לתקופת שיבת ציון, שבה היה מעבר מן הגלות אל הארץ. הנהגתו של
עזרא היא בנין מחודש של הציבור כיחידה אחת, במשמעות העמוקה של תורת
ארץ ישראל.

לפי זה לא רק ראוי היה שתנתן תורה על ידו, אלא נתנה במובן מסוים תורת
ארץ ישראל על ידו וזוהי התפישה העמוקה של ספר התורה השני של המלך.

ד. משה, יהושע, יאשיהו, עזרא, וספר התורה השני של המלך

המכנה המשותף של האישים הללו, הוא תפקידם הציבורי-מלכותי.

למשה רבנו היה דין מלך (שמות רבה (וילנא) פרשה מח, ד), וספר דברים
נקרא על שמו - תורת משה. בספר זה מישים משה את התורה, בהיותה גילוי
של דבר ה', בבניית עם בארץ ישראל, ולכן סגנונו של ספר דברים הוא
ישיר מפיו של משה. האופן המיוחד שבו באים כל ישראל במועד שנת
השמיטה בחג הסוכות, בו עומד המלך על הבימה ונותן מחדש את התורה
לעם ישראל ו"מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא" (ברכות נח ע"א),
מעמד זה הוא המשך למעמד הר סיני שבו היו כל העם האנשים הנשים
והטף. ודוקא בא"י ובירושלים בהר המוריה שמשם נתנה הוראה לעולם.
זוהי התכלית של מעמד הר סיני ונתנית תורה של המלך לעם. וכך רואה
הרמב"ם את יחודו של מעמד הקהל בהל' חגיגה ג, ד: "...חייבים להכין לבם
ולהקשיב אזנם, לשמוע באימה וביראה וגילה ברעדה כיום שנתנה בו

הרב צבי שורץ

בסיני... ויראה עצמו כאילו עתה נצטווה בה, ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמייע דבר האל".

יהושע - שהוא כעין מלך, כפי שהובא לעיל, והוא לא רק תלמידו המובהק של משה רבנו אלא זוכה להביא את כל תורת משה ליעודה ולתכליתה והוא קיום התורה בארץ כעם ה' והוא זה המקיים מצוות כיבוש הארץ וישובה.

יאשיהו - הכתוב מעיד עליו: "לא היה מלך אשר שב אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו ככל תורת משה ואחריו לא קם כמוהו" (מלכים ב כג, כה). הוא מהווה דוגמה למלך ישראל הנלחם בכל הירידות שבדורו, עושה פעולות רבות לביעור ע"ז ומחדש את הברית. הוא מסיר את השקוצים: "למען הקים את דברי התורה הכתובים על הספר אשר מצא חלקיהו" (שם כד).

עזרא - סופר מהיר בתורת משה, שקיים בגופו את השלמות של לימוד תורה ועליה לא"י והנהגה ראשית של העם ע"פ התורה ובשל ייעודו זה ראה לעשות את מעמד הקהל כדמיון תפקידו של מלך בישראל האמור לרומם את חיי הפרט והציבור למעלה שלימה של חיי דבקות בה', תוך כדי עבודת המקדש, שמירת דיני התורה כציבור שמתחיל לכוון את חייו מחדש בא"י אחרי גלות בבל. ולכן בחגגם את חג הסוכות נאמר: "כי לא עשו מימי יהושע בן נון כן בני ישראל עד היום ההוא ותהי שמחה גדולה מאד" (נחמיה ח, יז).

ובלשון הגמ' "מקישים ביאה שניה לביאה ראשונה" (ערכין לב ע"ב). כפי שהנחיל יהושע בן נון חיי ממלכה בארץ ישראל, זכה עזרא לבנות מחדש את חיי התורה בארץ ישראל ולהעמיק מחדש את הפן המלכותי של תורת ארץ ישראל.

הראי"ה קוק³ כותב שספר התורה השני של המלך, הוא איננו סתם ספר תורה הנוסף על ספרו של הדיוט, אלא זהו ספר הבא להדגיש יחוד נוסף בקיום התורה.

3. בשו"ת משפט כהן עמ' רעד; מאמרי הראי"ה עמ' 173.

הקריאה בהקהל בספר התורה של המלך

ספר התורה של המלך הוא דרישה להחיל את דבר ה', לא רק באורחות החיים הפרטיים של האדם מישראל, אלא גם בחיים הציבוריים, ולבנות אותם כעם הראוי לתואר: "ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט, ו). לגלות את אור ה' גם במלכות ישראל ובבניית אופי החיים הציבוריים. תפקיד זה מוטל בעיקרו על המלך ש"לבו הוא לב כל ישראל". (רמב"ם הל' מלכים ג, ו). לשם כך הוא כותב לו ספר תורה שני, שמתוכו הוא אמור להנחיל את התורה במובן הציבורי. אין לנו יותר מתאים מספר דברים, משנה התורה, להדגשת עניינים אלו ובראשם פרשת העמדות מלך מישראל, וכריתת הברית.

את ספר משנה התורה באר משה לעם ישראל בעמדם על סף הכניסה לארץ ישראל, מתוך ראייה חדשה של בנין התורה כולה, מתוך ראייה של הנהגת מלכות בא"י שבה ינהל העם את כל תורתו במשנה תוקף וברום המעלה כראוי לעם הבא לכונן חיי מלכות וחיי עצמאות בארץ.

ספר התורה של המלך היה ספר דברים, שבמרכזה פרשת המלך. במעמד הקהל הוא קרא מתוכו פרשות שונות וכן את פרשת המלך. מעמד תורני מלכותי זה נובע מעצם מהותו המיוחדת של המלך ושל תורתו שבמעמד הקהל, בו באים לידי ביטוי שני הכוחות כאחד, המלכות והתורה, וזו המשמעות העמוקה של ספר התורה השני שנמצא ביד המלך.